

MESELİN TAHKİKİ...

İzzeddin

Hız. Mevlâna'nın Mesnevî'inde zikrettiği bir meselidir...¹

“Bir zaman Rûmî ve Çinli üstatlar arasında meslekî maharetleriyle alâkalı bir münâkaşa hâsıl olmuş ve netîcede mevzu' pâdişâhın huzûruna intikâl etmiş. Pâdişâh da bu ustaları bir sınava tabi tutup, davâsında kimin daha mâhir olduğunu görmek istemiş.

Pâdişâh'ın emri ile her iki ümmetin usta ressamlarından, hünerlerini kendilerine tahsis edilen bir duvarda izhâr etmeleri talep edilmiş. Karşılıklı duran bu iki duvarların arasına da bir hicab setredilerek ustaların birbirlerinin eserlerinden feyz almaları engellenmiş. Çinli ustalar yüz türlü boya isterlerken, Rûmîler sâdece duvarın pasını atmak için cilâ ricâ etmişler.

Kendilerine imhâl eylenen mühlet dolduğunda, ustalıklarını teşhirleri arzedilmiş. Çinli ustaların maharetlerini gösterdikleri duvarı seyreden Padişah, bu ustaların eserine hayran kalmış, zîrâ üstatlar binbir renkte, muhteşem bir manzara resmetmişler. Bundan sonra Rûmîlerin duvarına geçen Padişah'a eserlerini izhâr etmek için ustalardan biri, iki duvarın ara yerindeki hicabı indirince, Rûmîlerin üzerinde hiçbir pürüz kalmayan duvarı Çinli üstatların eserini olduğu gibi aksettirmiş. Bu da pâdişâhın hayranlığı kat kat arttırmış.

Velhâsıl Pâdişâh Rûmîlerin eserinin daha kâmil olduğuna hükmetmiştir.”

***

Bu meselde ibda' olunan birçok remiz mevcuttur.

Meselâ *Çin* lafzının lügâti mânâsı Fars lîsanında “*terkîb eden, toparlayan*” şahsa işâret eder. Yine de bu meseli tahkik ederken niyetim, kelâmın lügâti mâhiyetiyle mahdud olmadan, mânâyâ duhûl edebilmektir. Zirâ bu mevzûnun müzâkeresinin, meratib cihetinden farklı mânâlar ihtivâ ettiği âşikârdır.

Hız. Mevlâna'nın bu remizli meseli, muhattabının idrâki mesabesinde sırrını iftâh eyler. Zirâ mesele bu Çinli ve Rumî üstatların hangi mânâyı setrettiklerini idrâk ile alâkalıdır. Şâyet Çinli üstatların zanaatleri *ilim* cihetinden düşünülecek olursa, Rumîlerin san'atı *irfân* olur.

Zirâ ilim, mâluma tâbîdir. Mâluma müşâhede ise ilme vâkîf olmayı mecbûr kılar. Belki Çinlilerin kullandıkları yüz çeşitli boya bu *ilmin* remzidir. Boyaları kullanmadaki ustalıkları ilimlerinde rûsûh bulduklarına delalettir. Râsih olmak; meleke kesbedip, ilim ve fen'de

¹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî *Mesnevî-i Şerîf* - Beyit 3475-3480

vukûfiyyet kazanmaktır. Bu izâh bâbında pâdişâh olan *irâde*'nin ilk hayranlığı, ilmin sûretindedir.

Lâkin ne kadar ulvî olursa olsun ilim, âlim olmaksızın mâlum değildir. Âlim ise, ilmini şahsından gayrı müşâhede ederse, mânâsı mâlumunu bilir, *âlimi* bilmez ise, bu muallim hakîkat bâbında *müşrik* tesmiye olunur. Buna mukâbil ilmi kendinde, kendini Hakk'ta bilirse ona *ârif* tesmiye olunur. Binâenaleyh Rûmîlerin cilâladıkları duvar *irfân* âyinesini meydana çıkarmıştır.

Çinlilerin eserinde müessiri görmek asla mümkün değildir, buna mukâbil Rûmîlerin âyinesinde pâdişâh gayr-ı ihtiyârî evvela kendi sûretine, ardından esere müşâhede etmiştir. Zirâ âyinenin aksında evvela bakanın kendine müşâhedesini elzemdir. Garbî mütefekkirlerin lisânı ile "*refleksiyon*" tesmiye olunan hâdise budur. Binâenaleyh pâdişâhın hayretini kat be kat arttıran müşâhede-i sânisî sûreti Hakk olan insânadır.

Velhâsıl *akıl*, kendini âyine-i irfân'da müşâhede eyleyince, hem ilmin, hem de mâlumun medbe'i'nin Hakk, kendisinin dahi o Hakk'ın tecessümü olduğunu zevk eyler. İlme olan bu hayranlık, Hakk'ın o sûreti ile muhabbetine inkılâb eder. Binâenaleyh bu netîce bâbında denilebilir ki *muhakkikler*, âriflerdir.

Bu meseldeki mevzu' nasıl ki ilim ve irfân cîhetinden tefekkür eylendiyse, zanaat ve san'atkâr, hikmet ve fehmi, nûr ve ziyâ... cîhetinden de tetkik olunabilir. Kaldı ki Mevlâna'nın kendisi bu meseli, amel-i sâliha ve cilâlanmış gönlün münâsebeti bâbında zevk etmiştir.

***

Buna mukâbil idrâk-i muhtelif esâsınca Çinli üstatlar, Rumîler gibi duvarı sadece cilâlamayı kâfi görselerdi, hicâb indiğinde şahid olacakları manzara *lâ fenâ*, ya'ni *nihâyetsizlik* olurdu. Âyinede akseden menfî mânâdaki bu nâmütenâhi tezâhür, pâdişâhın indinde aslâ makbûl sayılmazdı, zirâ *bekânın* tahakkuku, fenâ iledir ve fenâ olmaksızın, bekâ mûhaldir.

Şâyet bu Çinli üstatlar hiçbir ef'alde bulunmadan oturmayı tercih etselerdi, hicâb indiğinde âyine boş bir duvarı aksettirecekti. Tezâhür eden bu boş duvar ise şuur-u fânînin, ya'ni hebâ olmuş bir hayâtın ifâdesi olurdu.

Bir de *esfelessâfilîn* hükmü vardır ki, o da duvarı mezbeleye çevirmektir. Mezbeleye dönen duvar, amel-i sâlihâ yerine amel-i nefsânî ile ömrünü hebâ etmeyi ifşâ eder. Bu ifâde ateşten ibâret *cehennem*, ya'ni şuur-u cehlin nihâyetine bir misaldir. Zirâ âhirete intikâl edip hicâb indiğinde, her nefis sâhibinin bizzât kendi halk ettiği mezbelesiyle başbaşa kalacağı İslâm nebileri ile tebliğ olunmuştur. Yine de her çöp ateşte yakılır ve *dönüşümüz* yalnız *onadır*...²
Allah rahmet eylesin...

Ağustos 2009, Büyükkada

² Kur'an-ı Kerîm *Mu'min Sûresi* 43 "... enne mereddênâ ilâllâhi ve ennel musrifîne hum ashâbun nâr."